

XƏZƏR UNIVERSİTETİNDƏ MƏFAM'IN TƏQDİMAT MƏRASİMİ MƏFAM PRESENTATION CEREMONY AT KHAZAR UNIVERSITY

Noyabrın 19-da Xəzər Universitetinin "Neftçilər" kampusunda Mövlana Ədəbi-Fəlsəfi Araşdırmalar Mərkəzinin (MƏFAM) təqdimat mərasimi keçirildi. MƏFAM'ın təşkilatçısı Xəzər Universiteti, himayəçisi NAB Holding'dir. Mərkəzin yaradılmasından əsas məqsəd Mövlana Cəlaləddin Rumi'nin Azərbaycan ictimaiyyətinə müvafiq şəkildə təqdim edilməsi, onun fəlsəfə, ədəbiyyat və digər fəaliyyət sahələri ilə bağlı araşdırmaların aparılması, ölkə daxilində və onun hüdudlarından kənarında yerləşən universitetlər, institutlar, kitabxanalar, təhsil mərkəzləri və ədəbi araşdırma mərkəzləri arasında əməkdaşlıq yaradılmasıdır.

Tədbirdə Xəzər Universitetinin təsisçisi, Direktorlar və Qəyyumlar Şurasının sədri professor Hamlet İsaخانlı, Xəzər Universitetinin rektoru dosent İrada Xəlilova və əməkdaşları, NAB Holding'in vitse-prezidenti Şahram Oromi, tanınmış qonaqlar, şairlər, mütəəllimlər və musiqiçilər iştirak edirdilər.

Mərasimi geniş çıxışı ilə professor Hamlet İsaخانlı açaraq, sözlü Şahram Mohagheq Oromi'ya verdi (*çığışlar jurnalının 22-25-ci səhifələrində dərc olunur*).

Çığışlardan sonra təşkilatçı Xəzər Universiteti ilə himayəçi NAB Holding arasında birgə fəaliyyət haqqında müqavilə imzalandı.

Tədbir musiqinin müşayiəti ilə Mövlana şairlərinin qiraəti ilə davam etdi.

Sonda MƏFAM'ın təqdim olunan loqotipləri nümayiş etdirildi və ilkin seçim aparıldı.

AZƏRTAC tədbir haqqında xəbər yaymışdır:

https://azertag.az/xeber/Xezer_Universitetinde_Movlana_Adebi_Felsefi_Arasdirmalar_Merkzinin_achilisi_olub-1357525

On November 19, an presentation ceremony for MƏFAM (Mawlana Center for Literary Philosophical Research Center) was held at Khazar University's Neftçilər campus. The organizer of MƏFAM is Khazar University and sponsor is NAB Holding. The main purpose of establishing the Center is Mawlana Jalaladdin Rumi's proper presentation to Azerbaijani public, conducting research on his philosophy and works in the field of literature as well as activities in other fields, the establishment of cooperation between universities, institutes, libraries, educational centers and literary research centers both within and outside the country.

Professor Hamlet Isakhanli, the Founder of Khazar University and Chairman of its Board of Directors and Trustees, Associate Professor Irada Khablova, Rector of Khazar University, and Shahram Oromi, NAB Holding Vice President, as well as Khazar University staff and well-known guests, poets, singers, and musicians participated in this event.

Prof. Hamlet Isakhanli opened the event delivering an extensive speech and gave the stage to Mr. Shahram Mohaghegh Oromi (speeches published on pages 22-25 of the Journal).

After the speeches the Agreement of Collaboration was signed between Khazar University and Nab Holding.

The event continued with the recitation of Mawlana's poems accompanied by music.

At the end there was a logo exhibition presented by MƏFAM and a preliminary selection was made.

AZERTAC spread information on the event:

https://azertag.az/xeber/Xezer_Universitetinde_Movlana_Adebi_Felsefi_Arasdirmalar_Merkzinin_achilisi_olub-1357525

*Əziz dostlar,
Hörmətli iş adamları, elm və sənət adamları,
Hörmətli müəllimlər və tələbələr,*

Xəzər Universiteti nəzdində Mövlana Ədəbi-Fəlsəfi Araşdırma Merkezinin (MƏFAM) açılış mərasiminə xoş gəlmisiniz!

Xorasanlı ruhani və ilahiyyatçı Behaəddin Vələd'in 1207-ci il sentyabrın 30-da Möminə xatundan oğlu oldu, adını Məhəmməd qoydular. Bir az sonra atası onu Cəlaləddin dəyə çağırmağa başladı. Bahaəddin ailəsi ilə Məkkəyə getdi, döndə Anadolu qalmağı qərara aldı, sonda Konya şəhərini seçdi, ömrünün sonuna qədər (1231, fevral) orada yaşadı. Cəlaləddin Suriyada mədrəsədə oxudu, dini-hüquqi təhsil aldı, Konya'ya qayıdib mədrəsələrdə dərs verməyə başladı.

1244-cü il noyabrın 29-da (775 il əvvəl) Şəmsəddin (qısaca: Şəms) Təbrizi Konyaya gəldi, özü ilə poeziya, musiqi və rəqs (səma) gətirdi. Bu zaman Cəlaləddin'in 37, Şəmsin, deyilənə görə, 60 yaşı vardı. Əsl adı Məhəmməd olan Mövlana ilə əsl adı Məhəmməd olan Şəms görüşdülər, Şəms-Mövlana fenomeni yarandı. Bu görüş və sonrakı dostluq Cəlaləddinin ruhunu dəyişdi, Şəms bunu "məndə elə bir şey vardı ki, ... başqaları onu məndə görə bilməmişdilər; bax, Mövlana onu məndə gördü" kimi ifadə etmişdi. Cəlaləddin yeni həyata qədəm qoydu, şairliyə başladı, qəzəl, lirik şeirlər yazdı; əvvəl şeir yazdığı məlum deyil, hər halda bu işdə fəal olmayıb. Bu lirik şeirlər *Divan-i Şəms* və ya *Divan-i Kəbir* adı al-

MÖVLANA ƏDƏBİ-FƏLSƏFİ ARAŞDIRMA MƏRKƏZİ

Hamlet İsaخانlı

19 noyabr 2019

tında toplandı. Mövlana Cəlaləddin'in məşhur *Məsnavi* və ya *Məsnavi-i Mənavi* əsərini 1261-62-ci illərdə yazmağa başladığı güman edilir.

Şəms Mövlana'ya misilsiz təsir etmişdir, bunu Mövlana özü də çox-çox və açıq ifadə etmişdi, məsələn, "sənin sayında yenidən gənc və neşəli həyatıma qayıtdım", "Şəms, sənin Günəşinin (*Şəms* ərəbcə *Günəş* deməkdir – H.İ.) sayəsində biz Ay kimi parlayırıq". Şəms də Mövlana'ya rast gəlməsəydi, Mövlana onu şöhrətləndirməsəydi, indi Şəmsin kim olduğunu bilən çətin tapılırdı. Tarixdə adları qoşa çəkilən şəxslər olmuşdur, biri digərini meydana çıxarmış və ikinci birincini vəsf etmiş, beləliklə, bir-birini şöhrətləndirmişlər. Sokrat və Platon, Şəms Təbrizi və Mövlana Cəlaləddin belə məşhur cütələr sırasında öndə dayanmışlar.

Mövlana Cəlaləddin sağlığında geniş şöhrət qazanmış, onun külli miqdarda tələbə və ardıculları əmələ gəlmişdi. O, ondan sonra gələn, geniş yayılan, Mövləvi adı alan sufi hərəkatının, fırlanan, dövr edən, rəqs edən dərvişlər təriqətinin təsisçisi sayılır. Böyük mütəfəkkir şair 1273-cü il dekabrın 17-də 66 yaşında vəfat etdi.

Təsəvvüf və ya *sufi* adı alan mənəvi, əxlaqi, mistik ideyalar, fəaliyyət, cərəyan və təriqətlər İslam dünyasında geniş yayılmış, sosial, mədəni və siyasi həyata çox böyük təsir göstərmişlər. Xorasanlı (Tushu) sufi filosof əl-Qəzali (1056/8-1111) və əndəlisli sufi filosof və şair İbn əl-Ərəbi (1165-1240) böyük sufi nəzəriyyəçiləri

sayılırlar. əl-Qəzali'nin *İhya' Ulum əl-Din* (Dini elmlərin dirçəlməsi) və onun farsca sadələşmiş şəkli olan *Kimya-yi Səadət*, İbn əl-Ərəbi'nin isə *Füsus əl-Hikəm* (Hikmətin üzük qaşları) adlı əsərləri çox məşhurdur. Sufizm poeziya içində böyük inkişaf tapdı və təbii ki, daha cazibəli oldu. Qəznəli Əbdülməcrid Sənai (? - ? 1131/41), nişapurlu Fəridəddin Əttar (?1145-1221), haqqında söhbət etdiyimiz Mövlana Cəlaləddin, Azərbaycandan Mahmud Şəbüstəri (1287/8-?1320) və Nəsimi (1369-1417), xorasanlı Əbdürrəhman Cami (1414-1492) kimi böyük sufi şairlər olmuşdur.

Cəlaləddin *Məsnəvi*'sində məzmun, ədəbi üsul və ruh baxımından Qur'an'a çox əsaslanmış, həmçinin hədislərdən bəhrələnmişdi. Lakin, o, islam dini və düşüncəsi ilə məhdudlaşmırdı, digər dinlərə, xüsusi halda xristianlara qarşı xoşqınlıq idi, "mən pərgaram, bir ayağım şəriətdədir, digəri bütün dinlərin üzərində gəzir" deyirdi. Mövlana özündən əvvəlki sufi şairlərdən, xüsusilə Sənai və Əttardan çox təsirlənmişdi, bunu açıqca və gözəl ifadə etmişdi, məsələn, "Əttar 7 məhəbbət şəhərini dolanıb gəzib, amma biz bir küçə keçmişik", "Əttar ruh idi, Sənai isə onun iki gözü. Mən isə Sənai və Əttarın izləri ilə gəlmişəm".

Məsnəvi hər beyti (qoşa mısrası, iki sətiri) ayrıca qafiyələnmiş şeir növüdür. Çağdaş mədəniyyətdə *Məsnəvi* deyən kimi Mövlana Cəlaləddin'in ölməz *Məsnəvi*'si ağla gəlir! *Məsnəvi* İlahi kitabdır, Köntül kitabıdır, Hikmət kitabıdır, Eşq kitabıdır, Hekayə və Rəvayətlər kitabıdır, Həyat Dərsi kitabıdır. *Mövlana* alim adamlara verilən adlardan biri idi. Çağdaş mədəniyyətdə *Mövlana* deyəndə birinci növbədə böyük şair və mütəfəkkir Mövlana Cəlaləddin düşünülür. Qüdrətli xüsusi isimlər ümumi isimləri üstələdi! Bu qüdrətli şəxs Cəlaləddin Rumi, Mövlana, Mevlana, farslarda Mevlevi, Cəlaləddin Bəlx kimi adlarla tanınır.

Məsnəvi 18 beytlik bir şeirle, *Neyin şikayəti* ilə başlanır. Ayrılığın nə olduğu haqqında danışılır, əslindən uzaq düşən ney dilə gəlir, ağlayır. *Məni qamışlıqdan, neyistandan kəsdi, ayırdılar, fəryadım kişini də, qadını da ağladır. Eşq atasıdır neyə düşdü. Mey də eşq coşqusudur. Kimdə bu atəş yoxsa o adam deyil, yox olsun o adam, onu*

ölmüş bil. Ney könlüdür, səsi eşqin səsidir...

Mövlana həm də rübailər mütəllifidir. Ziya Afşar bu rübailəri (2 mindən artıq) Türkiyə türkçəsinə çevirib. Bu rübailəri oxuyarkən bəzilərini, istər-istəməz, Azərbaycan şeir ənənələrinə və dilinə uyğunlaşdırmaq fikrinə düşürəm. O rübailərdən biri:

*Nə qədər gəndən, uzaqdan çıxacaqsan seyrə?
Biz kimik? Çarə tapın. Eşqsə bir biçərə.
Can nədir? Beşikdəki aciz, zəif bir körpə
Yaxşı, bəs könlü nədir? Yurd-yuvasız avara...*

Bu yersiz-yurdsuz möhtəşəm avare üçün, yəni, könlü üçün, bu möhtəşəm biçərə eşq üçün bir çarə tapmaq, bir yer-yurd açmaq yaxşı olmazmı?!

11 iyun 2019-cu ildə Türkiyədən dəvət etdiyimiz professor Ziya Afşar bizim *Elm və Sənət Məclisi* mizdə *Mövlana'nın Eşq və İrfan Dünyası* adlı məruzə etdi. Bu məclisə dəvət olunanlar arasında Nab Holding'in, Nab Ailəsinin liderlərindən olan həyat və eşq dolu dostum Şəhram bəy də vardı. Eşq yoxsa, böyük iş görülməz, eşq yoxsa, adam öz sərhədini aşı bilməz, özündən keçə bilməz. Egoizmi üstələyən altruizm eşqin qalıb gəlməsidir. Saib Təbrizi bunu belə ifadə etmişdi:

*Eşqin ilk şərti budur, Saib, özündən keçərsən
Kim özündən keçəcək, o, tutacaq burda qərar.*

Və Şəhram bəy Xəzər Universitetində Mövlana Araşdırma Mərkəzinin açılması barədə fikir ortaya atdı, buna dəstək verəcəyini, arxa duracağını dedi. Mövlana Ədəbi-Fəlsəfi Araşdırma Mərkəzinin tarixini o gündən saymaq lazımdır. Hazırkı işləri görüldü, bu gün açılışdır. Bu Mərkəz geniş mənada ədəbiyyatın fəlsəfi və psixoloji aspektlərini, ədəbi hikməti araşdıracaq. Mövlana Ədəbi-Fəlsəfi Araşdırma Mərkəzinin inkişaf edib, böyük bir İnstituta çevrilməsini arzu edirəm. Bu mərkəzin yaradılması, həmçinin, elm və iş dünyası bir-birinə yaxınlaşsa nələr ola biləcəyini göstərən yaxşı bir nümunədir.

Mövlana demişken, "Sözü qısa kəsmək gərək, vəssəlam" və sözlü Şəhram bəyə verirəm.

*Əziz toplantı iştirakçıları,
Hörmətli elm və sənət nümayəndələri,
Hörmətli müəllimlər və tələbələr,*

Sizləri Xəzər Universiteti tərkibində yaradılmış Mövlana Ədəbi Fəlsəfi Araşdırma Mərkəzinin açılış mərasimində görməyə çox şadıq.

İlk öncə Azərbaycan Respublikasının elmi və ictimai həyatında böyük nüfuza malik, Xəzər Universitetinin qurucusu professor Hamlet İsaخانlyaya cəmiyyətin maarifləndirilməsi sahəsində atılan addımlara dəstək verməsinə və Universitetin nəzdində Mövlana Ədəbi Fəlsəfi Araşdırma Mərkəzinin açılmasına yardım göstərməsinə görə dərin təşəkkürlərimi bildirirəm.

Sizə Mövlana ilə müasir nəsillər arasında olan bağlılıqlardan, Mövlananın müasir Avropa gənclərinin düşüncələrini necə fəth etməsindən söz açmaq istəyirəm.

Söhbət Avropa cəmiyyətindən olduğu üçün bu sahədə geniş zəhmətli olan və Avropaya Mövlananı tanıdan şəxs barəsində məlumat vermək istədim. Bu məşhur şərqşünas alim Reynold Nikolson'dur. Ömrünün ən gənc yaşlarından ərəb və fars dilləri üzrə mütəxəssisə çevrilmiş Reynold Nikolson Avropanın ən tanınmış universitetlərində tədris etmiş və 1926-cı ildən 1933-cü ilədək Kembriç Universitetinin Ərəbşünaslıq kafedrasının müdiri olmuşdur. Ərəb və fars dillərində məşhur əsərləri araşdıraraq, ingilis dilinə tərcümə etmişdir. Amma onun ən böyük və əhəmiyyətli işi Mövlana'nın Məsnəvi əsərinin tərcüməsi və ingilis dilində açıqlamasıdır. 1925-1940-cı illər ər-

MÖVLANA ƏDƏBİ-FƏLSƏFİ ARAŞDIRMA MƏRKƏZİ

Şəhram Məhəqqeq Oromi

19 noyabr 2019

zində ərəbşünas gəlmiş bu kitab səkkiz cildə çap edilmişdir. Bu əsər Reynold Nikolson'un fars dili və ədəbiyyatı, İslam fəlsəfəsi, əxlaqı, məzhəbləri, hədislər və sair mövzular barəsindəki əvəzolunmaz biliklərindən xəbər verir.

Mövlana və onun düşüncələri müasir Avropa-Amerika gənclərinin təfəkkürünə, düşüncə tərzinə çox təsir etməkdədir. Son neçə illərdə Amerika-da ən çox satılan kitablar arasında Mövlananın "Məsnəvi-i Mənevi" əsərinin birincilərdən olması bizim sözüümüzü bir daha təsdiq edir. Amerikada, Avropada Mövlananın şah əsərinin satılmadığı kitab mağazasına rast gələ bilmərik.

Amma belə bir sual meydana çıxır ki, son illər ərzində Amerika və Avropada İslam dininə qarşı bu qədər radikalıq olduğu və insanların İslam dininə belə qəti etirazlarla yanaşdığı zamanda əslində İslam mütəfəkkiri olan Mövlananın Məsnəvi əsərinə, onun düşüncəsinə, mənevi baxış tərzinə olan bu sevgi haradan qaynaqlanır? Mövlananın müasir Avropa-Amerika gəncləri və insanları tərəfindən bu qədər sevilməsinin səbəbi nədir?

Demək lazımdır ki, modernləşmənin və inkişafın iki fərqli siması və tərəfi var: işıqlı və qaranlıq. Modernləşmənin işıqlı tərəfindən söz açsaq texnologiyanın sürətli inkişafından, elmi nailiyyətlərdən, insanların əldə etdiyi rifahdan, rahatlıqdan və sairədən söz açə bilərik. Qaranlıq tərəfindən danışmaq istəsək insanların ruhi, psixoloji, mənevi boşluqlarından, ümitsizliklərindən, həqiqi sevinc və şadlıqdan uzaq olmalarından söz açə bilərik.

Müasir nəsildə stress, depressiya, ümitsizlik, həyata küskünlük, şad ola bilməmək, bir-birindən

uzaqlaşmaq, yadlaşmaq kimi problemlər kəskin şəkildə gözə çarpır. Mütəsir nəsli tarixdə indiyədək ən güclü rifah içərisində yaşayan bir nəsildir. Amma bu rifah və maddi rahatlıq baxımından hər şeylə təmin olma onları xoşbəxt və şad edə bilirmi? Dün-yada, əsasən Qərbi ölkələrində depressiyaya düşən insanların sayı günü-gündən artır. Eyni zamanda, depressiyaya düşərək olan insanların yaş dərəcəsi də azalır. Amerikada məktəbəqədər hazırlıq kurslarında təhsil alan uşaqların dördüdə biri depressiyadan əziyyət çəkir. Mütəsir insanlar mənəvi böhranla üz-üzədir və onları bu böhrandan çıxara biləcək yollar axtarırlar.

Mövlana Cəlaləddin 800 il öncə Şərqi dünyasında yaşamasına baxmayaraq, onun təfəkkürünü, mənəvi aləmini, irfani baxışlarını bürüzə verən dərin sözləri Qərbi dünyasında olan insanların mənəvi boşluqlarını müəyyən edir və onlara düzgün yol göstərməklə həmişə boşluqları doldura bilir. Mövlananın təfəkküründən əmələ gələn şəfəli meyvələr mütəsir tələblərə, dərin istəklərə cavab verir və onların mənəvi susuzluğunu söndürərək, yeni həyat bağışlayır.

Mövlananın Məsnəvi əsəri "Məsnəvi-i Mənəvi" adlandırıldığına görə mənəviyyat barəsində də söz açmağı özümə borc bilərəm. Bir çoxları mənəviyyatı dinlə əlaqələndirməyə çalışırlar. Bu iki məfhum bir-birinə zidd olmasa da, bir-birindən fərqlidir. Bir insan dindar olsa da, mənəviyyat baxımından kasıb ola bilər. Eləcə də, tam əksinə, biri xüsusi bir dinin davamçısı olmasa da, metafizik məfhumlara (axirət, qiyamət kimi) mənəviyyat baxımından həddən çox zəngin ola bilər. İnsanın mənəviyyatının əsas iki göstəricisi var. Birincisi indi və burada olmasıdır. Yəni, nə keçmişlə, nə də qeyri-müəyyən olan gələcəklə işi olmamasıdır. İkincisi, mənəvi insanlar zahirdən batına və reallıqdan həqiqətə doğru hərəkət edən insanlardır.

Biz materializmin bizə göndərdiyi mesajlara diqqət yetrisək, bu məsələləri açıq-aydın şəkildə dərk edə bilərik. Materializmin mesajları: "Mənəvim dediklərimi düzgün yerinə yetirərsəniz, rahatlıqda və rifahda yaşayacaqsınız. Sizin bütün maddi ehtiyaclarınızı, o cümlədən ev, maşın, parlaq həyat, pafoslu yaşayış və başqalarının həsrətlə izlədiyini ömürle təmin edə bilərəm." Belə insanlar zahirən özlərini xoşbəxt hiss edirlər və mənəviyyatları olmamaları səbəbindən bu xoşbəxtlik tez yanıb sönən qığılcım kimidir və qalıcı deyildir.

Mənəviyyatın isə zahirle işi yoxdur və insanın daxili aləmi və batını ilə əlaqədədir. İnsan çölmünü və zahiri dəyişmək istəyirsə, ilk olaraq daxili alə-

mini dəyişməlidir. Bu mənəvi dəyişiklik olarsa, insanın davranışlarında və başqalarına qarşı olan münasibətlərində də özünü bürüzə verəcəkdir. İnsanın öz daxilindəki çaxnaşmaları yatırtmaq və rahatlığa çatması üçün isə sülhün dörd mərhələsini keçməsi lazımdır:

1. İnsanın özü ilə barışığa və sülhə çatması;
2. İnsanın başqaları ilə sülhə çatması;
3. İnsanın ətraf aləmlə və bütün ekosistemlə sülhə çatması;
4. İnsanın Allahla sülhə və barışığa çatması.

Sülhün və barışıqın hər dörd mərhələsini keçərək hamı ilə sülhə çatmış şəxs isə saleh və mənəviyyatın bütün çiraqlarını yandıraraq həyatını bu işıqlarla nurlandıran şəxsdir.

Mütəfəkkirlərin sözlərinə əsasən güclü mənəviyyatla biz dörd xüsusiyyət əldə etmiş olarıq:

1. İçimizdə və daxilimizdəki rahatlıq hissi;
2. Daxili aləmindən və içdən gələn sevinç, şadlığa, həyəcana qovuşmaq hissi;
3. Həyatda ümidlə yaşamaq və nikbin olmaq hissi;
4. İnsanın daxilədən razılığa çatması, özünü puç və mənasız varlıq kimi qəbul etməmə hissi.

Mövlana bütün bunları yaşadığı üçün Məsnəvi əsərini də mənəviyyat üzərində qurmuşdur və bu əsər Mövlananın öz şəxsi mərifətinin məhsuludur. Bu cəhətdən də, Mövlananın bütün əsərləri insanları mənəvi aləmlərinin gücləndirilməsi sahəsində ən öndə gedən əsərlərdəndir. Hər kim Mövlananın əsərlərindən dadarsa və onun dadını düzgün anlayarsa, mənəvi aləmini zənginləşdirmiş və dörd sülhə çatmış insan olar.

Mövlananın öz əsərlərində insanın bütün ruhunu və mənəviyyatını dindərə biləcək çox hikmətli kəlamlar var. Sözümlü daha çox uzatmadan Mövlananın bir neçə hikmətli sözləri ilə bəhsimi başa vurmaq istəyirəm:

- *Eşq sandığın qədər deyil, yandığın qədərdir.*
- *Klismək və sıxılmaq üçün bəhanələr axtarmağın əvəzinə sevmək və sevilmək üçün çarələr axtar.*
- *Ya göründüyün kimi ol, ya da olduğun kimi görün.*
- *Dünən ağıllıydım və dünyanı dəyişmək istədim. Bugün müdrikəm və özümü dəyişdirirəm.*
- *Çox insanlar gördüm üzərlərində libasları yox, çox libaslar gördüm içərlərində insan yox.*
- *Bəzi alimlərin Allahı isbat etməsinə təəcüb edirəm. Allahın varlığı sabitdir, sən əsl bəndə olmanı isbat etməyə çalış.*